

L'EDIFICI DEL MUSEU D'ART. FASES DE CONSTRUCCIÓ DEL PALAU EPISCOPAL DE GIRONA

PER

JOSEP MASABEU

Un dels edificis més emblemàtics de Girona és el Palau episcopal, sobre el qual el Dr. Marquès publicà diversos estudis entre els anys 1960 i 1984. Les obres realitzades per a la seva adaptació a Museu d'Art i les darreres investigacions han aportat noves dades sobre la seva construcció i sobre fets històrics ell s'hi han esdevingut. El treball sintetitza la cronologia del procés de construcció, acompanyat per diversos croquis explicatius, i fent referència a les dependències d'acord amb el nombre identificatiu de cada una de les sales del Museu d'Art.

1. DESCRIPCIÓ GENERAL (croquis 1)

El Palau episcopal està format bàsicament per un Pati central voltat d'edificacions.

A l'oest hi ha la Torre davantera, que forma bona part de la façana que dona a la Plaça dels Apòstols.

A l'est, el Saló del Tron i la Torre de la Presó. El Saló del Tron està situat sobre una cisterna i dues estances cobertes amb volta, una de les quals fou l'entrada al Palau. Al darrera de la Torre de la Presó hi ha l'edifici de Can Falló i un edifici del segle XI que fou la Cúria als segles XIV i XV, tot envoltant tres jardins: el Jardí dels Escuts, amb entrada pel carrer dels Alemanys, el Pati del Pou i el Jardí de Rocabertí, amb una porta al carrer d'en Pere de Rocabertí.

Al nord hi ha la Galeria romànica, cos que uneix la Torre davantera amb el Saló del Tron. A la part esquerra d'aquesta Galeria hi ha unes capelles

superposades i l'antic pas de comunicació amb la Catedral. També trobem el cementiri dels Negres, delimitat per un mur de contenció amb el carrer Bisbe Cartaïà. Sota la Galeria es troba l'Escala monumental del segle XVIII que dóna accés a la planta noble del Palau.

Tots aquests edificis són els més vells del Palau, bàsicament d'època romànica i gòtica, encara que modificats en repetides ocasions.

Les construccions que tanquen el Pati central pel sud i que donen a la Plaça dels Lledoners són dels segles XVI i XVII.

2. LA CANÒNICA DE LA SEU

L'any 785, data del lliurament de Girona a Carlemany, marca l'inici d'una nova època del bisbat gironí, que ja existia des de l'any 300. En l'organització carolíngia, el bisbat va quedar assimilat al comtat, com a territori. El bisbat era el territori jurisdiccional del bisbe en l'ordre eclesiàstic. El primer bisbe de la restauració carolíngia fou Ataülf (778-788). La Seu o Catedral era símbol de l'autoritat episcopal. El bisbe hi residia i des d'allí irradiava tota l'activitat i la vida religiosa diocesana.

La Canònica és la corporació dels clergues adscrits al servei de la Catedral. Durant els primers segles del cristianisme els clergues vivien amb les seves famílies. Sant Agustí, bisbe d'Hipona, disposà que els seus clergues fessin vida en comú amb ell conforme a uns canons o regles, i d'aquí ve el nom de canonges. Els bisbes adoptaren de seguida la institució en les respectives esglésies.

La instauració de la Canònica comportà la construcció de diverses dependències perquè hi visquessin el Bisbe i els canonges, situades al voltant del claustre de la Catedral romànica i en diversos indrets adjacents. Així, per exemple, la capella conventual de la Catedral havia estat el dormitori dels canonges.

La notícia més antiga que es coneix de la Canònica de Girona data del pontificat del bisbe Seniofred (850-858), el qual, en l'acta de consagració de Ridaura, d'octubre de l'any 858, cita la "congregació dels canonges i dels clergues".

La Canònica passà per diversos problemes i dificultats, i al llarg del temps es produí la seva disgregació. Els canonges construïren les seves pròpies cases al voltant de les dependències de la Catedral; entre d'altres, per exemple, diverses cases situades al voltant del Jardí de Rocabertí, sobre la cisterna, al jardí posterior del Museu d'Art. En diverses edificacions properes a la Catedral

i al Palau Episcopal es conserven llindes amb les inscripcions “Domus Canonice” o “Domus Canonialis”, que assenyalen les cases dels canonges.

L'any 882, allunyats definitivament els musulmans de la nostra diòcesi, el bisbe Teotari (870-887) redotà la Canònica gironina, vivint-hi ell en comunitat amb els seus clergues, seguint la regla d'Aquisgrà.

El 29 de maig del 887 Carles el Gros dirigeix un document al bisbe de Girona Servusdei (886-906) per confirmar-lo en la possessió de les esglésies de Santa Maria (la catedral) i Sant Feliu i totes les seves pertinences, que col·locava sota la protecció reial.¹

3. PRIMERES REFERÈNCIES AL PALAU

La importància de la dignitat episcopal en l'organització de l'imperi carolingi provocà que aviat el bisbe sentís la necessitat de tenir un palau per viure-hi i per desenvolupar-hi les seves funcions socials, polítiques i administratives.

En un primer moment el Dr. Marquès considera que la primera referència al Palau es remunta als anys 842-850, en què el bisbe Gotmar I va fer plantar un hort amb arbres fruiters designat amb el nom de *Plantaditium Gothmari Episcopi*². Encara que no es coneixia la situació d'aquest hort, seguint Pontich³, considerava que era una plantació situada al voltant del palau episcopal. Posteriors investigacions del Dr. Marquès el portaren a localitzar aquest *Plantaditium* al costat del palau que el bisbe de Girona tenia a la Bisbal. Així ho va comunicar oralment a Henri Pradalier.⁴

Així, per un document del 26 de juliol del 988⁵ sabem que el bisbe de Girona Gotmar III (985-993) comprà al Comte de Barcelona, Borrell, “una

¹ Arxiu de la Catedral de Girona. *Llibre Vert*. Fol. 148. Citat per Merino y La Canal a *España sagrada*. Madrid, 1819. Vol. 43. Pàg. 391.

² Marquès i Casanovas, Jaume; i Marquès i Planagumà, Josep M. “Apuntes históricos sobre el palacio episcopal de Gerona”. *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses*. XIV, 1960. Pàg. 268.

³ Pontich. *Repertori alfabètic*, vol. I. Fol. 247.

⁴ Pradalier, Henri. “Les partiers médiévales du palais épiscopal de Gérone”. *Les Cahiers de Saint-Michel-de-Cuxà*. 18 Juliol 1987. Pàg. 208 i nota 7.

⁵ El document el copià Pontich de Roig i Jalpí, qui l'havia copiat l'any 1664 a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, sense indicació de signatura ni de sèrie. El Dr. Martínez Ferrando en realitzà la recerca a l'Arxiu i no el va trobar.

Pontich. *Repertori alfabètic*. Vol. I. fol. 269.

Roig i Jalpí. *Resumen historial de las grandezas y antigüedades de la ciudad de Gerona*. Barcelona, 1678. Pàg. 48.

àmplia casa tocant a la muralla antiga, per la banda exterior, que afronta a l'orient amb la dita muralla antiga, ja molt arruïnada; a ponent, amb la sinagoga dels jueus; al nord, amb la Catedral; i al Migdia, amb la casa de Gaufred Poleno". La casa-palau del Comte Borrell coincideix amb el sector nord de l'actual Palau. El sector meridional correspon a la casa de Gaufred Poleno. El Comte Borrell es reservava l'ús del Palau quan anés a Girona durant la seva vida.

En un document del 20 de gener del 994, transcrit al Cartulari de Carlemany de l'Arxiu Diocesà de Girona⁶, s'explica que el Comte Borrell morí l'any 993 i, immediatament, el bisbe Arnulf II (994) convertí el Palau en la seva residència, instal·lant-hi cuina, dormitori, rebost i atri. Entre el 988 i el 994 la sinagoga havia desaparegut d'aquest lloc, que ara era ocupat per unes cases de l'ardiaca Guitart, que les va donar a l'Església de Girona. Aquestes cases afrontaven amb la del diaca Goltred, la del sacerdot Guifred i amb el palau episcopal.

Aquest primer nucli del palau episcopal, situat a l'antiga casa-palau del Comte de Barcelona, revela la decadència de la Canònica antiga i la dispersió dels seus membres. En el mateix Document s'esmenten alguns noms de canonges que tenien casa pròpia.

Però 25 anys després, el 1019, el bisbe Pere Rotger (1010-1050), amb l'ajut de la seva germana la comtessa Ermessenda, restaurà la vida comunitària redotant la Canònica⁷. No sabem exactament què passà amb la Casa del Bisbe, però podem donar per segur que el bisbe Rotger visqué en la nova Canònica per ell restaurada. La vida d'aquesta nova Canònica es perllongà fins a mitjan segle XII.

4. LA CASA ROMÀNICA

En una nota necrològica continguda a l'Obituari o Necrologi del segle XIII, de la Catedral, es diu: "El dia 13 abans de les Kalendes d'abril (20 de març) de l'any de l'Encarnació 1167, morí el bisbe d'aquesta Seu Guillem de Peratallada, el qual construí el Palau"⁸.

⁶ Arxiu Diocesà de Girona. *Cartulari de Carlemany*. Foli. 319 i següents.

⁷ *España sagrada*. Madrid, 1819. Vol. 43. Pàg. 172 i següents.

⁸ Arxiu de la Catedral de Girona. *Obituari*, segle XIII. Fol. 10.

Dit així, tant es pot entendre de la construcció d'un edifici nou com d'una restauració de l'antiga Casa del Bisbe. Pensem que devia aprofitar la antiga Casa del Bisbe ampliant-la amb més dependències, per configurar-la com una casa romànica.

La porta d'entrada exterior era la que està sota del Saló del Tron (entrada a l'àmbit 1 del Museu); al fons hi ha l'escala d'accés a les dependències de la casa, que comunica amb la Sala 9. Una de les parts més antigues de la casa és la Galeria romànica (Vestíbul d'Informació del Museu) que uneix les capelles amb la resta de la casa. Antigament devia ser una galeria més llarga, que devia arribar al fons del Saló del Tron fins a unir-se amb la Sala 9. Sota aquesta galeria hi devia haver les quadres.

A l'extrem d'aquesta galeria hi havia les capelles del Palau. A la part més alta, la capella de Sant Salvador, construïda pel bisbe Guillem de Peratallada (1160-1167) aprofitant la torre semicircular de l'antiga muralla com a absis de la capella.

Actualment aquesta capella s'utilitza com a sala de visites del bisbe de Girona. Durant la restauració de 1979 s'hi trobaren unes pintures gòtiques murals⁹.

Sota la capella de Sant Salvador hi ha la capella de Santa Maria¹⁰. Es creu que fou construïda pel bisbe Guillem de Cabanellas (1227-1245). Actualment s'hi accedeix a través de la Sagristia de la Catedral. Abans s'hi accedia per la Galeria romànica a través d'una sala que servia de vestíbul a les capelles de Santa Maria i Sant Salvador. Per uns escalons es pujava a la capella de Sant Salvador i per uns altres es baixava a la de Santa Maria.

Aquest vestíbul, actual sala d'espera de les visites del sr. bisbe, va ésser modificat pel bisbe Andreu Bertran (1420-1431), que el transformà en una sala gòtica amb nervis d'ogiva que arranquen d'unes mènsules, en cadascuna de les quals hi ha esculpit el seu escut, amb quatre estrelles de vuit puntes separades per una banda i una barra creuades¹¹. En la restauració de 1979 es va aixecar el nivell del paviment per posar-lo a la mateixa altura que la capella de Sant Salvador.

⁹ Calzada i Oliveras, Josep. "La capella de Sant Salvador del Palau Episcopal i les pintures gòtiques suara descobertes". *Revista de Girona*, 90, 1980. Pàg. 25-29.

¹⁰ Hi ha diverses opinions sobre la seva localització. El Dr. Marquès opina que està situada just sota la capella de Sant Salvador. En canvi, Henri Pradalier la situa al costat, en el lloc de l'actual sala d'espera de les visites del Bisbe. Nosaltres ens inclinem per l'opinió del Dr. Marquès.

¹¹ El Dr. Marquès atribueix aquest escut al bisbe Cabanelles. Però posteriors investigacions a l'Arxiu de la Catedral de Girona han permès localitzar l'escut i determinar que pertany al bisbe Andreu Bertran.

5. PARTS CONSTRUÏDES CAP A L'ANY 1250 (Croquis 2)

En acabar-se les obres del bisbe Cabanelles, la part més antiga del Palau Episcopal constava d'una gran peça a la planta baixa, amb accés des de la Catedral (actual sagristia de la Catedral); al damunt, la capella dedicada a Santa Maria; pujant una mica més s'accedia a un vestíbul des d'on es podia pujar a la capella de Sant Salvador o bé, passant per la galeria romànica, accedir a les dependències de l'habitatge.

Dues capelles, una sala contigua, una galeria i una gran casa, la peça principal de la qual és l'actual Saló del Tron, constituïen el Palau episcopal als voltants de l'any 1250.

6. EL CASTELL GÒTIC

A finals del segle XIII i principis del XIV el palau episcopal fou ampliat d'acord amb el gust de l'època, agafant l'aspecte de castell.

Es va construir la gran Torre Davantera que avui és façana, amb una escala al Pati central exterior a la torre. Aquesta escala devia passar llavors a ésser l'entrada de la casa. Aquesta escala no existeix actualment, però des del pati d'entrada al Museu es veuen les dovelles de la porta cegada d'entrada al primer pis, que devia entrar a la Sala 1, sota el Balcó de Pilat.

D'aquesta mateixa època són la Torre de la Presó i el Saló del Tron. El conjunt devia quedar tancat per una muralla que unia les dues torres per la part sud.

No hi ha documentació sobre aquestes construccions. Probablement hi intervingueren el bisbe Pere de Castellnou (1254-1278) i el bisbe Bernat de Vilamarí (1292-1312).

7. LA CÚRIA EPISCOPAL

El bisbe Pere de Rocabertí (1318-1324) –que havia instituït el 1321 per primera vegada a Girona la processó del Corpus Christi– permuta una finca per la casa propietat de Bernat Güell, ardiaca de la Selva (1283-1322). Aquesta casa –del segle XI– era contigua al palau episcopal, comprèn un hort i està situada al damunt de la cisterna superior, que realitzà molt posteriorment el bisbe Jaume de Cassador (1584-1597). És l'edifici del Jardí de Rocabertí,

que havia estat una dependència de la Canònica fins a la meitat del segle XII.

En aquest edifici, comunicat ja amb el palau, el bisbe hi va instal·lar la Cúria episcopal, que va ser una de les més ben muntades de l'època .

La nit del divendres, 22 de desembre de 1467, un incendi destruï totalment la Cúria, amb gairebé tots els seus documents.¹²

8. PARTS CONSTRUÏDES AL SEGLE XV (Croquis 3)

Al palau construït a finals del segle XV es podien distingir tres parts ben definides: la Cúria a l'extrem oriental; la part residencial –amb habitacions, salons, galeria i capelles– entre la Cúria i la Catedral; i una part de defensa, que comprenia la Torre de la Presó, la Torre Davantera i una Muralla que les uniria.

Hi havia una escala que comunicava el Palau amb la Catedral. Va ser construïda l'any 1451 quan el bisbe Bernat de Pau (1436-1457) reformà diverses habitacions del Palau¹³. Començava al fons de la Sagristia de la Catedral i anava a l'extrem occidental de la Galeria romànica. Avui les portes d'entrada i sortida d'aquesta antiga escala són tapiades, però en queden alguns trams que són especialment visibles al seu pas a través del carrer que separa la Catedral del Palau (carrer del Bisbe Cartaïà).

9. ESTADANTS IL·LUSTRES

El rei Pere III el Cerimoniós s'hostatjà al Palau episcopal l'any 1342, essent bisbe Arnau de Montrodon (1336-1348).

Durant el bisbat de Berenguer d'Anglesola (1384-1408) –després cardenal Anglesola– s'hi hostatjà el Rei Martí l'Humà. El cardenal Anglesola, que es trobava a Sahona amb el Papa Luna, en assabentar-se que el rei Martí –tornant de Perpinyà a Barcelona– tenia intenció d'hostatjar-se al seu palau, escrigué urgentment al seu majordom que tragués els llibres de l'estudi del palau, els posés en tres caixes i els portés a la Tresoreria de la Catedral. No se

¹² Pontich. *Repertori alfabètic*. Vol. I. Fol. 267-269.

¹³ Arxiu Diocesà de Girona. *Visites Pastorals*. 1502. Volum 148. Fol. 228. Freixas i Camps, Pere. *L'art gòtic a Girona*. Girona. 1983. Pàg. 31.

sap si el bisbe volia posar el seu estudi a disposició del Rei perquè creia que era la millor cambra del palau, o si era una precaució, en conèixer la gran afecció del rei Martí als llibres¹⁴. Tampoc és possible localitzar l'estudi; segurament es devia tractar d'una habitació situada prop del Saló de l'Arc, Sala 12 del Museu.

El 1462 s'hostatjaren al Palau el príncep Ferran el Catòlic i la reina Joana Enríquez, la seva mare, que s'havien refugiat a Girona per afrontar a la sublevació de la Generalitat a Barcelona. Arribaren el 15 de març de 1462, entraren per la porta dita de la Reina Joana a la muralla de la Caserna d'Alemanys i, després de jurar els Furs de la Ciutat de Girona a la Catedral, establiren la seva residència al Castell de Cabrera, que comprenia la Torre vescomtal, al carrer de l'Escola Pia (actualment inclosa al jardí posterior del Palau dels Agullana). Pocs dies després es traslladaren al Palau episcopal, per a més seguretat. El 26 de maig el Capítol nomenà una comissió encarregada de la custòdia de la reina i el príncep. El bisbe –després cardenal– Joan Margarit I (1462-1484), gran amic del príncep Ferran, passà a la Catedral i hi dormí mentre durà el setge del Comte de Pallars¹⁵.

El 27 d'octubre de 1467 arribà novament el rei Ferran a Girona. Com que arribà de nit i el temps era fred, no jurà els Furs en entrar a la ciutat, sinó que ho va fer l'endemà en el Saló del Tron del Palau¹⁶.

Durant el pontificat del bisbe Joan Margarit II (1534-1554), que abans havia estat ardiaca de Girona, s'hi hostatjà l'any 1538 l'emperador Carles I d'Espanya i V d'Alemanya, que ja havia estat a Girona el 1533¹⁷. Durant les obres d'ampliació del Palau que aquest bisbe realitzà, féu esculpir l'escut imperial de Carles V sobre la porta que comunica el Saló del Tron amb la Sala 7. L'escut és de 1540.

¹⁴ Batlle i Prats, Lluís. *Inventari dels llibres de Berenguer d'Anglesola*. Dins la Monografia *La cultura a Girona de l'Edat Mitjana al Renaixement*. Institut d'Estudis Gironins, Girona, 1979. pàg. 68.

¹⁵ *España sagrada*. Vol. 44. pàg. 90.

¹⁶ Arxiu de la Catedral de Girona. *Resolucions Capitulars 1462-1482*. Fol. 24.

¹⁷ Arxiu de la Catedral de Girona. *Resolucions Capitulars 1533*.

Aragó, Narcís-Jordi. "La mà votiva de l'Emperador", dins el llibre *Un Museu a contrallum*. Museu d'Art de Girona. Girona 1993. Pàg. 151-153.

10. EL PALAU DEL RENAIXEMENT (Croquis 4)

A principis del segle XVI el Palau episcopal novament canvia d'aspecte. S'eixampla, i en les seves amples parets es van obrint grans finestrals per donar pas a la llum. El Castell es converteix en Palau.

El bisbe Guillem de Boil (1508-1532) obre tres grans finestrals a la façana, on posa el seu escut.

El bisbe Joan Margarit II (1534-1554) construeix un nou cos d'edifici que mira a la plaça dels Lledoners. Aquest nou cos d'edifici s'uneix amb l'antic per una volta que és l'entrada actual al Palau. L'edifici mostra dues estructures diferents: a la planta baixa i al primer pis les parets són de pedra picada, mentre que la part superior amaga l'aparell de maçoneria. Això revela que el bisbe va aprofitar una edificació preexistent, on Arnau d'Escala –abans de l'any 1228– havia instal·lat la Pia Almoina del Pa, fundada per ell. La Pia Almoina es va traslladar el 1416 a l'edifici actual del Col·legi d'Arquitectes i el bisbe va adquirir la propietat de l'edifici, sobre el qual Joan Margarit amplià el Palau¹⁸. L'escut del bisbe Margarit es troba en diversos llocs d'aquesta zona del Palau, i el més destacat és el de la finestra de la Sala 7.

El bisbe Jaume de Cassador (1584-1597) obrí deu grans finestrals per fer arribar la llum als salons del palau. El seu escut, de grans proporcions, és al centre de la façana, i és el que més vegades es troba repetit. També acabà la planta superior del cos d'edifici començat pel bisbe Margarit. Construï també la cisterna superior, que es troba sota l'edifici del segle XI que fou la Cúria als segles XIV i XV, al Jardí de Rocabertí.¹⁹

El seu successor, bisbe Francisco Arévalo de Zuazo (1598-1611) continuà la feina de transformació de portes i finestres, marcades amb el seu escut.

Entre els anys 1651-1653, essent bisbe Gregori Parceró (1633-1656), el Palau fou ocupat pels militars, per la qual cosa es tancaren les portes de comunicació amb la Catedral.²⁰

¹⁸ Roig y Jalpí. *Resumen historial...* pàg. 298.

Marquès i Casanovas, Jaume. "Noves dades sobre el Palau Episcopal de Girona". *Revista de Girona*, 106. 1984. pàg. 23.

¹⁹ Pontich. *Repertori...* fol. 260.

²⁰ Pontich. *Repertori...* fol. 332.

El bisbe Josep Ninot (1664-1668) completà les Sales 4-5-6, que donen a la plaça dels Lledoners, com ho confirma l'escut que hi ha a les parets.

El bisbe Francesc Dou (1668-1673) millorà molt el Palau, amb diverses noves instal·lacions a la part de la plaça dels Lledoners, on hi ha el seu escut, datat el 1670, a la paret exterior, sota la Sala 5.

11. MODIFICACIONS AL SEGLE XVIII (Croquis 5)

Durant el segle XVIII es realitzaren diverses modificacions.

Es reformà la Galeria romànica, a la qual s'afegí, per la part nord, la doble escala actual d'entrada i un cavalcavia de pas a la Catedral (habitació de les alarmes). Es tancaren els arcs romànics i en el seu lloc s'obriren grans finestrals amb balcó. Els arcs que ocupaven els espais de les finestres es traslladaren a la façana, per il·luminar el vestíbul del bisbe Andreu Bertran (1420-1431) que actualment serveix de sala d'espera de les visites del sr. bisbe, sobre del qual es va construir una estança.

L'any 1756 el bisbe Manuel Antonio de Palmero (1756-1774) aconseguí de la Santa Seu el privilegi de tenir el Santíssim Sagrament a la seva capella. Aquesta capella ja no és cap de les dues antigues, sinó una de nova que es troba al costat del Saló del Tron, amb accés des de la Sala 7.²¹

12. EL SEGLE XIX

Durant el segle XIX les obres realitzades tenen més el caràcter de restauració i conservació que de reformes substancials.

Durant el pontificat del bisbe Juan A. Ramírez de Arellano (1799-1810), en què tingueren lloc els Setges de Girona de 1808 i 1809, quedaren molt destruïdes les teulades. En entrar a Girona els francesos, les tropes envaïren i saquejaren el Palau.²²

Passats els anys, fou restaurat pel bisbe Florencio Lorente y Montón (1848-1862). Acollint-se al Reial Decret de 4 octubre 1861, obtingué que l'Estat es fes càrrec de les reparacions.²³

²¹ *España sagrada*. Vol. 44. pàg. 205.

²² *España sagrada*. Vol. 44. pàg. 215.

²³ Arxiu Diocesà de Girona. Secció Secretaria de Cambra i Govern. 3.3. Immobles. S-57.

13. AMPLIACIÓ AMB L'EDIFICI DE CAN FALLÓ (Croquis 6)

L'any 1898, per tal d'ampliar els serveis del Palau episcopal, el bisbe Tomàs Sivilla Gener (1878-1906) comprà la casa veïna de Can Falló. Consta de planta baixa i dos pisos, amb el Jardí dels Escuts i el Pati del Pou, que es comunicaren amb el Jardí de Rocabertí, una de les parts de les primeres edificacions del Palau.

La porta d'entrada és al carrer del Bisbe Cartaïà. És una porta d'arc de punt rodó, al damunt de la qual hi ha un escut tallat que representa un gall en actitud de cantar (escut dels Gallart de Castell d'Empordà) i tres margarides en triangle, que són el senyal del llinatge Margarit.

Can Falló és una casa on, al llarg dels anys, visqueren diversos canonges. El 1538 pertanyia al canonge Moner. Posteriorment hi habitaren, entre altres, els canonges Josep Pagés, Martí Rich (1676-1700), Cristòfol Rich (1700-1713), Cristòfol Pagés (1713-1725) i Joan Rich²⁴. Un dels Rich l'amplià, segons la inscripció que hi ha sobre una finestra en una part més nova que la resta de la casa, al Pati del Pou, "*Hanc domus canonicus Ric aedificavit Valparis conservavit tempore belli anno 1809*".

L'any 1808 hi vivia el canonge Valparis, que va construir un passadís que comunicava amb el Palau, i a la llinda posà la següent inscripció: "*Puerta confidencial entre el Sr. Obispo Ramírez de Arellano y el canónigo Valparis de resultas de la campaña de 1809*". És la porta d'accés a la zona de direcció del Museu, a la Sala 13.

El 6 de juny de 1844 fou subhastada amb altres béns procedents del clergat. Vint anys després, el 25 de maig de 1866, fou venuda als germans Salvador i Maria Falló.²⁵

El 31 de març de 1898 fou comprada pel bisbe Sivilla, que immediatament començà una sèrie d'obres d'adaptació. Construï un mur de contenció de les terres que voregen el Palau, al carrer Bisbe Cartaïà. Antigament tot aquest espai era destinat a cementiri, i era designat amb el nom de cementiri dels Negres per haver servit per a enterrament dels estrangers, dels no batejats o de les persones excloses de la sepultura eclesiàstica. Juntament amb la construcció d'aquest mur de contenció s'obrí una porta d'accés al jardí resultant des de la Sala 9, després d'aixecar el nivell del terra. En aquest jardí edificà

²⁴ Pontich. *Repertori...* fol. 269.

²⁵ Escripura atorgada davant el notari de Girona Josep Casadevall.

una capella de poca fondària, amb una gran porta en el centre de la paret del Saló del Tron. Oberta la porta, el conjunt quedava convertit en una gran capella, de la qual la petita era el presbiteri. Aquesta capella desaparegué durant el període 1936-1939. L'escut del bisbe Sivilla encara es descobreix sortint per sobre del Retaule de Púbol, que tapa el lloc de la porta gran. Des del cementiri dels Negres es veu el lloc de l'obertura.

14. LA INSTAL·LACIÓ DEL MUSEU D'ART

El 1976 se signava un conveni entre el Bisbat i la Diputació per convertir el Palau episcopal en Museu d'Art. L'edifici estava en molt mal estat, i en diverses fases s'ha anat remodelant i consolidant. El 1979 s'obrí al públic la primera fase, i fins ara no s'han aturat les restauracions i millores.²⁶

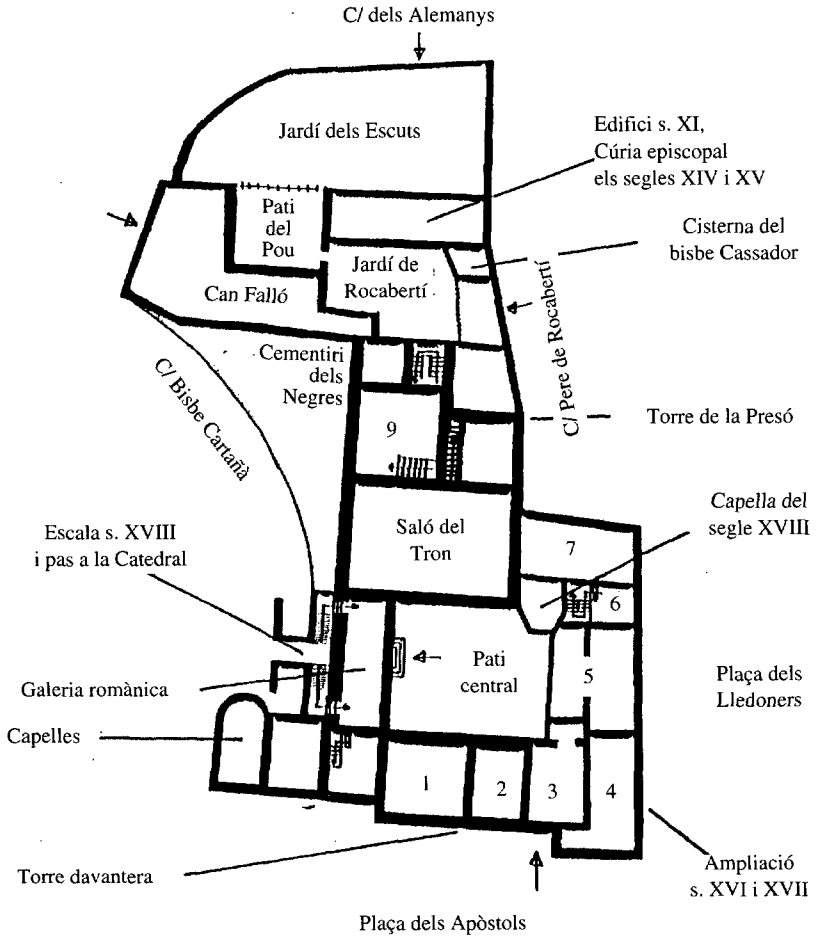
En aquest marc extraordinari i ple d'Història, es pot contemplar una moderna presentació de les col·leccions d'Art del Museu Diocesà i del Museu Provincial. L'exposició, seguint un ordre cronològic, s'inicia amb l'art romànic i, a través de més de 20 sales, arriba fins a l'art contemporani. Conté peces extraordinàries i conegudes mundialment, com són l'Ara portàtil de Sant Pere de Roda, la Biga de Cruïlles, la Verge de Besalú, el Retaule de Sant Pere de Púbol o les Taules de Vitraller.

Qualsevol visita a Girona serà incompleta sense recórrer aquest Museu, síntesi d'Història i Art, en el cor del Barri Vell.

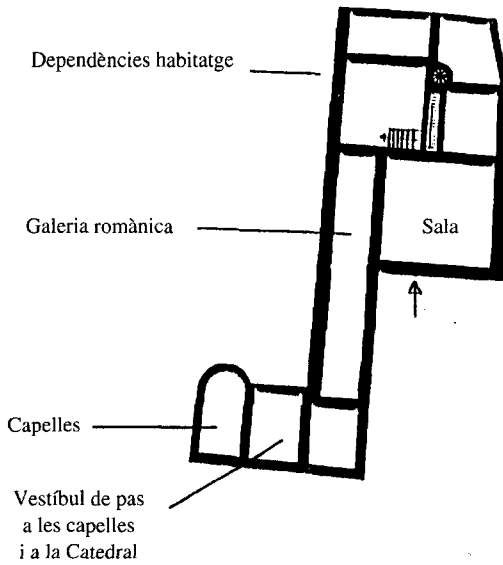
²⁶ Soler i Masferrer, Narcís. "El Museu d'Art de Girona". *Revista de Girona*, 106. 1984. Pàg. 1-10.

15. BIBLIOGRAFIA

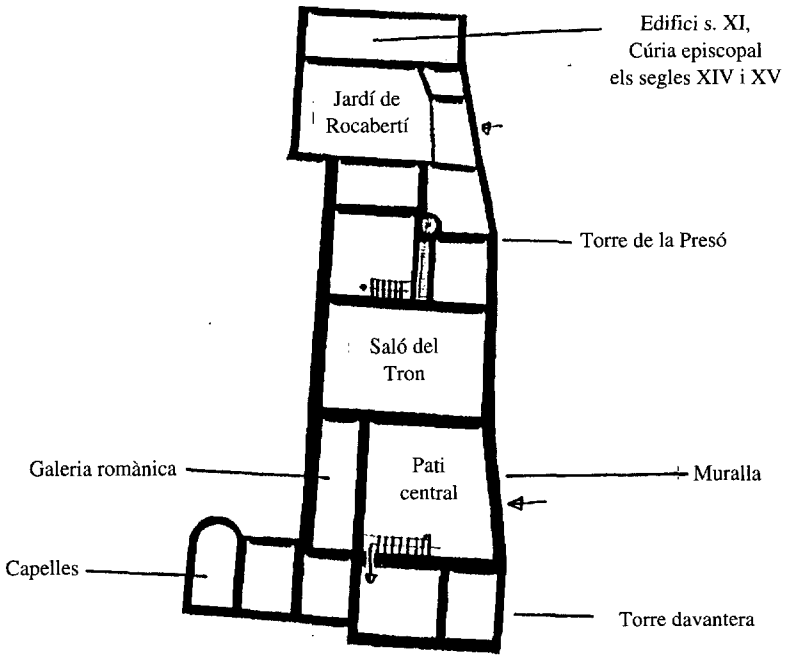
- ARAGÓ, Narcís-Jordi. *Un Museu a contrallum*. Museu d'Art de Girona. Girona, 1993.
- CALZADA i OLIVERAS, Josep. *La capella de Sant Salvador del Palau Episcopal i les pintures gòtiques suara descobertes*. Revista de Girona. 90, 1980. p. 25-29
- CLARA, Josep. *Tres documents sobre el Palau Episcopal de Girona*. Revista de Girona. 106, 1984. p. 25-29.
- FREIXAS i CAMPS, Pere. *L'art gòtic a Girona (Segles XIII i XIV)*. Girona, 1983.
- GUILLERÉ, Christian. *Girona Medieval. L'etapa d'apogeu. (1285-1360)*. Quaderns d'història de Girona. Girona, 1991.
- GUILLERÉ, Christian. *Girona Medieval. Crisi i desenvolupament. (1360-1460)*. Quaderns d'història de Girona. Girona, 1992.
- MARQUÈS i CASANOVAS, Jaume. *Narciso II el gerundense. Resumen episcopológico gerundense*. Boletín Oficial Eclesiástico del Obispado de Gerona. Sede Vacante. Març 1964. p. 82-91.
- MARQUÈS i CASANOVAS, Jaume. *Girona Vella*. Girona, 1979.
- MARQUÈS i CASANOVAS, Jaume. *Girona Vella (II)*. Girona, 1979.
- MARQUÈS i CASANOVAS, Jaume. *Noves dades sobre el Palau Episcopal de Girona*. Revista de Girona. 106, 1984. p. 19-24.
- MARQUÈS i CASANOVAS, Jaume. *El Emperador Carlos V y Gerona*. Revista de Gerona. 5, 1958. p. 69-70.
- MARQUÈS i CASANOVAS, Jaume. *La Pia Almoïna del Pa de la Seu de Girona*. Revista de Girona. 81, 1977. p. 239-246.
- MARQUÈS i CASANOVAS, Jaume; i MARQUÈS i PLANAGUMÀ, Josep M. *Apuntes històrics sobre el palacio episcopal de Gerona*. Anales del Instituto de Estudios Gerundenses. XIV, 1960. p. 263-306.
- MOLERA i SOLÀ, Pere; i BARRUERO i JAOUL, Consol. *Museu d'Art. Girona*. Generalitat, Diputació, Bisbat de Girona. Barcelona, 1984.
- PRADALIER, Henri. *Les parties médiévales du palais épiscopal de Gérone*. Les Cahiers de Saint-Michel-de-Cuxà, n.18. Juliet 1987.
- ROURA, Gabriel. *Girona Carolíngia. Del 785 a l'any 1000*. Quaderns d'història de Girona. Girona, 1988.
- SERRA RÀFOLS, Elias. *La cambra de paraments del Palau Episcopal de Girona*. AIEG. XV, 1961-1962. p. 375-376.
- SOLER i MASFERRER, Narcís. *El Museu d'Art de Girona*. Revista de Girona. 106. 1984. p. 1-10.

Croquis 1. Situació actual, 1993.

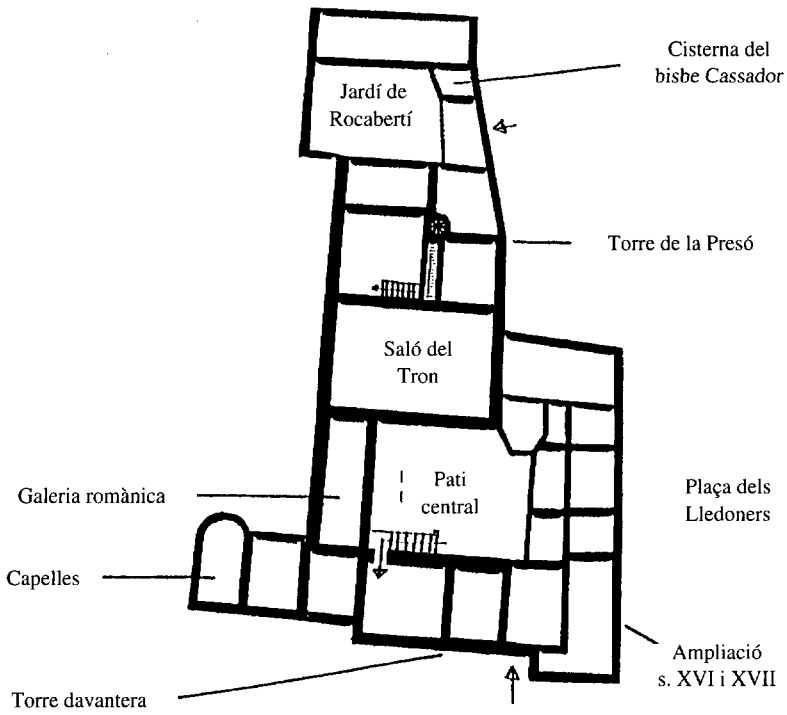

Croquis 2. Parts construïdes cap a l'any 1250.

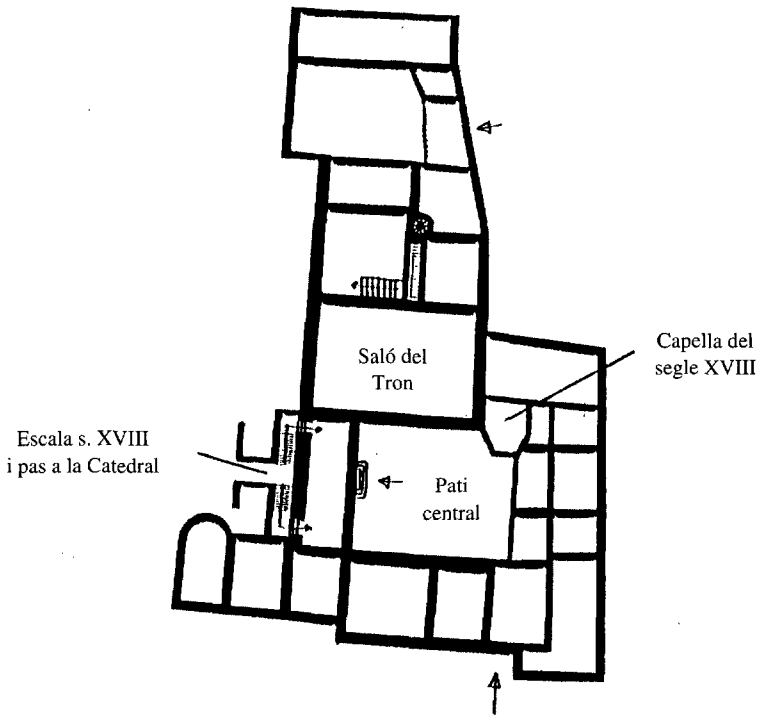

Croquis 3. Parts construïdes al segle XV.

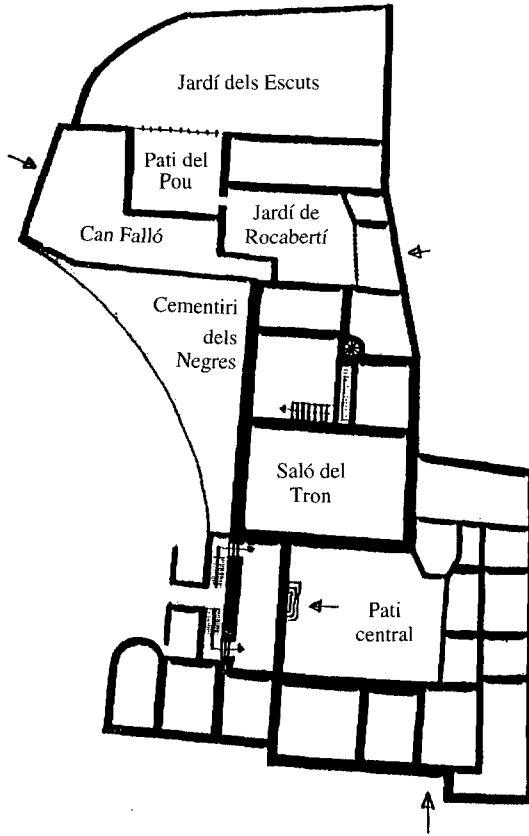

Croquis 4. El Palau del Renaixement.

Croquis 5. Modificacions al segle XVIII.

Croquis 6. Ampliació amb l'edifici de Can Falló, 1898.